

**Weryfikacja i ocena efektów uczenia się
– problemy wynikające z zobowiązań
formułowanych w sylabusie przedmiotu**

1. Uwagi wprowadzające

Po co nam sylabusy na uczelni?

Zacznijmy od wartości:

- **wolność nauczania** (art. 73 Konstytucji RP czy preambuła Ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce - *obowiązkiem władzy publicznej jest tworzenie optymalnych warunków dla (...) wolności nauczania*);
- **autonomia uczelni** wyższych w Polsce (art. 70 ust. 5 Konstytucji RP - *Zapewnia się autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie*).

Kwestia racjonalności zakresu dostępności do tych wartości w obecnym stanie prawnym jest tematem na odrębną dyskusję i nie będzie tu rozważana.

Przywoływane wartości **nie oznaczają dowolności w zakresie prowadzonych zajęć dydaktycznych**. Wyraźne granice zakreśla tu prawodawca.

- Zgodnie z ustawą „Studia są prowadzone na określonym kierunku, poziomie i profilu na podstawie programu studiów” (art. 67), zaś zgodnie z art. 81 „Minister określi, w drodze rozporządzenia wymagania dotyczące programu studiów”.
- W rozporządzeniu MNiSW w sprawie studiów czytamy „W programie studiów określa się (m.in.) zajęcia lub grupy zajęć, niezależnie od formy ich prowadzenia, wraz z przypisaniem do nich efektów uczenia się i treści programowych zapewniających uzyskanie tych efektów” oraz „sposoby weryfikacji i oceny efektów uczenia się osiągniętych przez studenta” (§ 3).

Jak wygląda opis treści programowych w naszych programach?

Poza nazwą przedmiotu w programie znajduje się krótkie, zazwyczaj najwyżej kilkuzdaniowe i merytorycznie bardzo ogólne przybliżenie tematyki przedmiotu.
Jeśli chodzi o weryfikację i ocenę efektów uczenia się to najczęściej albo wymienia się potencjalnie wszelkie możliwe albo wprost odsyła się do sylabusa.

Mimo że ani ustawa, ani rozporządzenie nigdzie nie odnosi się wprost do sylabusa, to korzystając z przywoływanych wyżej wartości akademickich, można je redagować. Takie jest też zdanie Polskiej Komisji Akredytacyjnej, choć zgodnie z jej prawnie niewiążącą opinią sylabus (karta przedmiotu) powinna być częścią sylabusa.

Moim zdaniem **poprzez sylabusy korzystamy właśnie z wolności nauczania nauczyciela akademickiego, w takim zakresie, w jakim umożliwia to obowiązujące prawo**. Skoro, jako uczelnia wyższa cieszymy się autonomią (inaczej niż szkoły podstawowe czy średnie, gdzie nauka jest obowiązkowa), to my jako nauczyciele nie potrzebujemy sztywnych nakazów (w programie studiów) stanowiących wówczas coś w rodzaju szczegółowej podstawy programowej autorstwa Senatu, którą mielibyśmy obligatoryjnie realizować.

W przypadku rezygnacji z sylabusów informacje dotyczące treści programowych oraz weryfikacji i oceny efektów uczenia się musiałyby się znaleźć bezpośrednio w programie studiów. Ten zaś cechuje się m. in.:

- szttywną procedurą ustalania (żmudna procedura, w tym obligatoryjny udział Senatu),
- zasadą ciągłości realizowanych studiów (rocznik studentów, który rozpoczął studia w danym programie – w tym samym programie ma je ukończyć).

Wskazanie bezpośredniej podstawy prawnej obowiązku wypełniania sylabusów:

- § 13 ust. 2 pkt 3 Regulaminu pracy UwB z 2020 r., gdzie w rozdziale II „Obowiązki nauczycieli akademickich” mowa o tym, że: „**Do innych prac związanych z procesem dydaktycznym, kształceniem i wychowywaniem studentów lub uczestniczeniem w kształceniu doktorantów zalicza się w szczególności opracowanie i aktualizowanie sylabusów do prowadzonych zajęć**”.

- § 9 ust. 2 Uchwały nr 2633 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 22 stycznia 2020 r. z p w sprawie wytycznych do przygotowywania projektów programów studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu: „**Prowadzący zajęcia udostępnia sylabus zajęć w systemie USOSweb**”.

- **WZÓR SYLABUSA** określa załącznik nr 3 do Uchwały nr 2633 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 22 stycznia 2020 roku.

2.Charakter sylabusa.

Sylabus rozumiany jest jako zobowiązanie.

Program studiów jest oświadczeniem woli uczelni, zatem sylabus należy traktować jako doprecyzowanie **zobowiązania autora (i uczelni)** do przeprowadzenia określonego rodzaju zajęć o określonej treści, w określonym wymiarze czasowym (rok, semestr, liczba godzin - też z uwzględnieniem ewentualnego zróżnicowania na zajęcia w sali i zdalne – te zaś mogą występować jako synchroniczne lub asynchroniczne), które to zajęcia (ściślej ich efekty uczenia się) zostaną w określony sposób zweryfikowane. Wszystko to musi być zgodne z założeniami wynikającymi z programu studiów.

Zakres podmiotowy obowiązku wypełniania (aktualizowania) sylabusu:

Każdy prowadzący zajęcia dydaktyczne przewidziane programem studiów: I i II stopnia, jednolitych magisterskich, doktoranckich, podyplomowych, także w szkołach doktorskich oraz prowadzący zajęcia w tzw. innych formach kształcenia odpowiada za swój przedmiot i jego sylabus.

Obowiązek spoczywa zarówno na pracownikach UwB, jak i osobach z zewnątrz (np. osób na zlecenie).

Ostatecznie formalnie za sylabusy w jednostce organizacyjnej uczelni (wydziale/instytucie) odpowiada dziekan/dyrektor (§ 57 ust. 2 pkt 16 w zw. z § 5 pkt 2 Statutu UwB: „Dziekan w szczególności sprawuje nadzór nad działalnością dydaktyczną wewnętrznych jednostek organizacyjnych (...))”.

Zakres przedmiotowy obowiązku wypełniania (aktualizowania) sylabusów:

- sylabus musi być wypełniony dla każdego zajęcia wymienionych w programie studiów (moim zdaniem nie wyłączając lektoratów, w-f i praktyk zawodowych), które są uruchamiane w danym roku akademickim;
- sylabusy muszą być wypełnione na studiach I i II stopnia, na studiach jednolitych magisterskich, na studiach podyplomowych (także dla tzw. innych form kształcenia) i w szkołach doktorskich;
- sylabus musi być wypełniony w cz. A i w cz. B – bo tylko te drukują się (tworzą pdf) z USOSa – **tylko ten jest zgodny ze wzorem z Uchwały 2366 Senatu UwB.**
- sylabus musi być wypełniony dla każdego rodzaju zajęć (wykładów/konwersatoriów/ćwiczeń/itd.)

Uzasadnienie faktyczne funkcjonowania sylabusów:

- sylabusy stanowią jedno z podstawowych kryteriów oceny dokonywanej przez PKA w stosunku do poszczególnych kierunków (ocena programowa);
- sylabusy mogą mieć znaczenie przy ocenie kompleksowej uczelni;
- jest to dokument faktycznie wymagany w trakcie różnego rodzaju kontroli działalności uczelni (poza PKA może to być np. NIK),
- konieczność corocznego rozważenia uaktualnienia sylabusa może wynikać rozwoju nauki, nowych pozycji polecanej literatury, doskonalenia naszego warsztatu dydaktycznego, pandemii i temu podobnych okoliczności a nawet zmiany prowadzącego;
- praktyka sylabusów w USOSie jest trwale zakorzeniona wśród studentów i pracowników UwB.

Na uczelni spoczywają obowiązki nie tylko wobec aktualnych studentów, ale także wobec absolwentów, a nawet szerzej wobec całego otoczenia (rozpatrywanego w skali lokalnej, regionalnej, krajowej, potencjalnie nawet międzynarodowej i globalnej) należy przewidzieć formę archiwizowania sylabusów, tak by możliwy był dostęp do sylabusów sprzed lat.

Problem archiwizowania sylabusów – obowiązek Dziekana wynikający z § 9 ust. 3 Uchwały nr 2633 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 22 stycznia 2020 r. w sprawie wytycznych do przygotowywania projektów programów studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu: „Dziekan ustala sposób oraz okres przechowywania sylabusów zajęć w jednostce prowadzącej kształcenie na danym kierunku.”

Kiedy studenci korzystają z sylabusa?

Teoretycznie przed rozpoczęciem zajęć po to, by zorientować się o czym one będą.

W praktyce najczęściej wnioskuje o egzamin/zaliczenie komisyjne lub wypełniając ankietę oceny nauczyciela.

Zgodnie z Regulaminem studiów Uniwersytetu w Białymstoku z 2019 r. (obwieszczenie z 2022 r.):

„§ 24 ust. 2: W ciągu 7 dni od daty przeprowadzenia zaliczenia/egzaminu student, który zgłasza umotywowane zastrzeżenia co do formy, trybu lub przebiegu zaliczenia/egzaminu, ma prawo złożyć wniosek o przeprowadzenie zaliczenia/egzaminu komisyjnego.”

3. Uwagi dotyczące wypełniania niektórych komórek sylabusa:

-z cz. A „Efekty kształcenia/Efekty uczenia się”

Wykorzystujemy TYLKO efekty z programu studiów przypisane do zajęć (grupy zajęć). Jeżeli w programie wykorzystywana jest formuła „grup zajęć” należy uważać, by w ramach danej grupy zajęć wykorzystane zostały wszystkie efekty.

Używamy opisów efektu uczenia się z programu studiów, przy czym wskazane jest, aby tak je **przeformułować, aby – nie tracąc sensu znaczeniowego danego efektu przewidzianego w programie – **odzwierciedlić efekt w sposób właściwy dla danego przedmiotu**.**

- z cz. A „Metody i kryteria oceniania”

Z tej racji, że cz. A sylabusa powinna być względnie stała, to piszemy tu raczej skrótowo,
np.:

Ćwiczenia: zaliczenie końcowe - zaliczenie pisemne lub ustne.

Wykład: egzamin końcowy - egzamin pisemny lub ustny.

- z cz. B: „Efekty kształcenia/Efekty uczenia się wraz ze sposobem ich weryfikacji”

Używamy opisów efektu uczenia się z cz. A (te zaś formułowane są na podstawie programu studiów).

Dla każdego efektu należy wskazać sposób weryfikacji. Uwaga: nie wszystkie efekty muszą być weryfikowane w ten sam sposób. Przykładowe sposoby weryfikacji efektów kształcenia: egzamin ustny lub pisemny; zaliczenie ustne lub pisemne; kolokwium; test kontrolny; projekty i ćwiczenia praktyczne/laboratoryjne; esej/wypracowanie; referat; prezentacja; praca semestralna/roczna/dyplomowa; praktyki; ocena aktywności w trakcie zajęć; ocena efektów pracy zespołowej.

Ponadto część efektów może być osiągnana na wykładach a część np. na ćwiczeniach. Ważne by suma efektów z wykładów i ćwiczeń obejmowała wszystkie efekty z cz. A sylabusa.

- z cz. B „Zakres tematów”

Może to być tyle tematów, ile jest godzin zajęć lub spotkań. Może być ich też mniej, ale pod warunkiem, że ich zakres jest na tyle szeroki, że wymaga to więcej niż 1 godziny zajęć (1 spotkania). Nie można też przesadzić ze skrótością zagadnień. Koordynator przedmiotu musi pamiętać, że w razie kontroli, to on właśnie w pierwszej kolejności będzie tłumaczył się z ilości tematów i ich merytorycznej zawartości. W razie wątpliwości co do zawartości merytorycznej zajęć właściwy jest Kierownik Katedry, następnie Dziekan.

Z pewnością nigdy **nie należy wpisywać tematów**, co do których **wiadomo, że nie będzie się** w stanie ich w żaden sposób **zrealizować** (np. ze względu na przewidywany brak na nie czasu na zajęciach).

- z cz. B „**Metody i kryteria oceniania**” (opis ze wzoru sylabusu: *Należy określić zasady dopuszczenia do egzaminu, sposób i warunki zaliczenia zajęć, łącznie z określeniem zasad zaliczania nieobecności oraz określeniem liczby godzin nieobecności kwalifikujących do niezaliczenia przedmiotu.*).

Uwaga: zgodnie z § 11 pkt 1 regulaminu studiów UwB „Do podstawowych obowiązków studenta należy (m. in.) uczestniczenie w zajęciach” czyli bez rozróżnienia formy zajęć.

Warunkiem dopuszczenia do egzaminu jest uzyskanie oceny pozytywnej z zaliczenia ćwiczeń; np.: Egzamin końcowy: forma pisemna lub ustna w sali – odpowiedź opisowa na pytania sformułowane na podstawie przekazanej studentom listy zagadnień.

Warto uszczegółowić: przykładowo: Odpowiedzi opisowe na trzy pytania (każde za 5 pkt) z listy zagadnień podawanej w czasie wykładów. Skala ocen od 2 do 5:

poniżej 8 pkt ocena 2, 8 – 9 pkt ocena 3, 10 pkt ocena 3+, 11 – 12 pkt ocena 4, 13 pkt ocena 4+, 14 – 15 pkt ocena 5.

Jeśli były w ramach wykładu zajęcia asynchroniczne to np.: Uzyskanie ponad 75% możliwych do uzyskania punktów za testy rozwiązywane w ramach zajęć zdalnych asynchronicznych podnosi końcową ocenę pozytywną z egzaminu w sesji głównej/w I terminie o 0,5 stopnia.

W zależności od obowiązujących regulacji, zastrzega się możliwość przeprowadzenia egzaminu w formie zdalnej, również w postaci testu on-line.

- z cz. B „**Metody i kryteria oceniania**” ćwiczeń (opis ze wzoru sylabusu: *Metody i kryteria oceniania: Należy określić zasady dopuszczenia do egzaminu, sposób i warunki zaliczenia zajęć, łącznie z określeniem zasad zaliczania nieobecności oraz określeniem liczby godzin nieobecności kwalifikujących do niezaliczenia przedmiotu.*)

Warunki uzyskania zaliczenia: - obecność na zajęciach, nieobecności zaliczane są na konsultacjach osoby prowadzącej ćwiczenia, liczba godzin nieobecności kwalifikujących do niezaliczenia przedmiotu: ... (tradycyjnie to najczęściej 1 zajęcia); - analogicznie odrabiane jest niewykonanie zadań w ramach zajęć zdalnych asynchronicznych; - zaliczenie końcowe: kolokwium w formie pisemnej lub ustnej w sali – odpowiedź opisowa na pytania sformułowane na podstawie przekazanej studentom listy zagadnień.

Warto uszczegółowić, przykładowo: Odpowiedzi opisowe na trzy pytania (każde za 5 pkt) z listy zagadnień podawanej w czasie zajęć. Skala ocen od 2 do 5: poniżej 8 pkt ocena 2, 8 – 9 pkt ocena 3, 10 pkt ocena 3+, 11 – 12 pkt ocena 4, 13 pkt ocena 4+, 14 – 15 pkt ocena 5.

Jeśli były w ramach wykładu zajęcia asynchroniczne to np.: Uzyskanie ponad 75% możliwych do uzyskania punktów za testy rozwiązywane w ramach zajęć zdalnych asynchronicznych podnosi końcową ocenę pozytywną z egzaminu w sesji głównej/w I terminie o 0,5 stopnia.

W zależności od obowiązujących regulacji, zastrzega się możliwość przeprowadzenia egzaminu w formie zdalnej, również w postaci testu on-line.

NAJWAŻNIEJSZE: należy konsekwentnie przeprowadzać **egzamin/zaliczenia** zgodnie z naszym zobowiązaniem z sylabusa.

Poza sytuacjami nadzwyczajnymi (typu pandemia) niedopuszczalna jest zmiana „reguł gry w trakcie gry”.

Sylabus przedmiotu prowadzonego kolegialnie

Sylabus musi być wypełniony dla każdego rodzaju zajęć (osobno dla wykładów/konwersatoriów/ćwiczeń/itd.).

W przypadku współprowadzenia przedmiotu przez kilka osób należy podkreślić konieczność współpracy między nimi.

Istotna jest konieczność kompatybilności zagadnień merytorycznych wykładu i np. ćwiczeń (przy czym nie chodzi tu o proste powtórzenie tematów).

Osobną kwestią jest **prowadzenie ćwiczeń przez różne osoby** w poszczególnych grupach (drukuje się – stanowi 1 pdf - **jeden sylabus wspólny dla wszystkich grup**), to **zakres tematów we wszystkich grupach powinien być, moim zdaniem, taki sam.**

Zróżnicowanie zakresu tematów w różnych grupach tego samego przedmiotu – być może nieraz ze względu na specyfikę zajęć jest uzasadnione. Zawsze jednak taka **sytuacja - jako nadzwyczajna - wymaga zgody koordynatora przedmiotu, ewentualnie w razie sporu Kierownika Katedry, w końcu Dziekana.**

Metody i kryteria oceniania winny być analogiczne. Tzn. trzeba się bardzo mocno zastanowić czy przewidywać zróżnicowanie grup pod tym względem. Tu również decyduje koordynator, dalej Kierownik Katedry, w razie potrzeby ostatecznie Dziekan.

„Najbezpieczniej” jest gdy również metody i kryteria oceniania we wszystkich grupach są takie same.

Za przedmiot odpowiada koordynator przedmiotu. Jeżeli koordynatorów jest więcej niż 1, to ich odpowiedzialność za sylabus ma charakter solidarny, tzn. można żądać wypełnienia obowiązku w całości od wszystkich, jak i każdego z osobna.

Część B właściwą np. dla ćwiczeń może wypełnić je prowadzący, ALE działa on zawsze pod nadzorem koordynatora odpowiadającego za dany przedmiot.

Zaleca się jednak, by koordynator, w miarę możliwości, współpracował ze współprowadzającymi.

Podsumowując: w przypadku kilku prowadzących za sylabus odpowiada **koordynator** przedmiotu – zaleca się jednak, by koordynator w miarę możliwości skonsultował zawartość sylabusa ze współprowadzającymi).

4. Ewentualne konsekwencje braku sylabusu, jego niewłaściwego wypełnienia lub niedotrzymania zobowiązań wynikających z jego treści.

- kontrole dokonywane na uczelniach opierają się w głównej mierze na kontroli dokumentacji. Przykładowo: pusty sylabus – to najprostszy błąd do wytknięcia w protokole kontroli;
- błędy w sylabusach prowadzą do stanu niepewności w umysłach studenckich;
- **niedotrzymanie zobowiązań** sformułowanych w sylabusie to **mocna podstawa do roszczeń** studenta, np. o **egzamin komisyjny**, to racjonalna **przesłanka do uzasadnionej krytyki wyrażonej w ankietach.**